

Andrzej Kowalczyk
Uniwersytet Warszawski
Wydział Geografii i Studiów Regionalnych
akowalczyk@uw.edu.pl

„STACJE GÓRSKIE” – ICH GENEZA I EWOLUCJA

Zarys treści: W proponowanym artykule zostaną przedstawione przesłanki pojawienia się „stacji górskich”, ich rodzaje oraz zmiany, jakie zaszły w ich sposobie funkcjonowania. Niektóre problemy teoretyczne i praktyczne zostaną przedstawione na przykładach z Europy, Ameryki Północnej, Azji i Afryki.

Słowa kluczowe: koncepcja *hill station*, Indie Brytyjskie, Bokor, koncepcja *station de sports d’hiver*, Obergurgl-Hochgurgl.

1. WPROWADZENIE

Mimo iż pierwsze, położone w górach i na terenach podgórskich, miejscowości o funkcjach turystycznych pojawiły się już w czasach starożytnych (zwłaszcza w Imperium Rzymskim), na ogół powstawały one bądź w sposób całkowicie bezplanowy, bądź zgodnie z ogólnymi – dominującymi wówczas – koncepcjami urbanistycznymi. Dopiero pojawienie się na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych koncepcji *sacro monte* oraz niedługo potem przyjętej idei *spa resort* można uznać za początek świadomego kształtowania przestrzeni miejscowości turystycznych.

Chociaż koncepcja *sacro monte* (w liczbie mnogiej *sacri monti*) nawiązuje do występującej niemal we wszystkich ważniejszych (tzn. o większej liczbie wiernych) religiach idei „świętej góry”, to jednak dotyczy ośrodków kultu chrześcijaństwa, a ściślej rzecz biorąc Kościoła rzymskokatolickiego (http://it.wikipedia.org/wiki/Sacro_Monte, 28.11.2008). Najogólniej rzecz biorąc koncepcja *sacro monte*, która powstała na przełomie XV–XVI w., nawiązuje do znanej z przekazów biblijnych organizacji przestrzennej Jerozolimy w okresie, gdy żył w niej i został ukrzyżowany Jezus Chrystus (KOPEĆ 2002). Pierwsza kalwaria¹, czyli *sacro monte*, powstała w Varallo w północnych Włoszech w 1491 r. (*Sacro Monte „Nuova Gerusalemme” di Varallo*). *Sacri monti* czy inaczej kalwarie, można inaczej nazwać krajobrazowymi sanktuariami pielgrzymkowymi (MITKOWSKA 2004), gdyż ich charakterystyczną cechą jest nie tylko odtworzenie (w stopniu, w jakim jest to możliwe) obiektów i miejsc znanych z dawnej Jerozolimy, ale również wkomponowanie ich w środowisko

przyrodnicze. Jednak ze względu na fakt, iż organizacja przestrzeni w *sacri monti* nawiązywała ściśle do wskazań wynikających z Biblii i tradycji religijnych, a nie do bieżących (nie związanych z wiarą) potrzeb pielgrzymów, trudno nazwać je miejscowościami turystycznymi w dzisiejszym znaczeniu tego określenia.

Koncepcja *spa resort* powstała w 2. połowie XVI w., kiedy to William Slingsby – po powrocie z belgijskiej miejscowości *Spa* (*Spaw*) – dzięki odkryciu przez siebie w 1571 r. źródeł wód mineralnych, zbudował ujęcie wody w Harrogate (hrabstwo Yorkshire), które w ten sposób stało się pierwszym celowo powołanym uzdrowiskiem na Wyspach Brytyjskich, nazwanym (1596 r.) przez Timothy Brighta *English Spa* (<http://en.wikipedia.org/wiki/Spa>; 28.11.2008). Ponieważ *spa resorts* zaczęły się pojawiać nie tylko na obszarach górskich i podgórskich (jak *Spa* w Belgii), ale również na nizinach (Harrogate leży na wysokości 100–200 m), a nawet na terenach nadmorskich, w poniższym opracowaniu postanowiono ich nie uwzględniać, gdyż wiele spośród nich nie spełnia zasadniczego wymogu stawianego przed „stacjami góorskimi” – lokalizacji na terenach wyżej położonych względem poziomu morza.

Czynnik położenia na odpowiedniej wysokości nad poziom morza spełniają bez zastrzeżeń jedynie tzw. stacje górskie. Dlatego też w poniższym tekście postanowiono zająć się dwoma ich rodzajami – *hill stations* oraz *station de sports d’hiver*. Chociaż ich początki dzieli ponad 100 lat i zaczęły one powstawać na różnych kontynentach, współcześnie stanowią one istotny element zagospodarowania turystycz-

nego na terenach górskich, podgórskich i wyżynnych w wielu krajach na świecie (zwłaszcza w Europie, Ameryce Północnej i Azji).

2. KONCEPCJA HILL STATION

Koncepcja *hill station* jest znacznie młodsza niż wymienione wcześniej koncepcje *sacro monte* i *spa resort*, gdyż powstała na początku XIX w. O ile obie opisane wcześniej koncepcje powstały w Europie (i właśnie tutaj znajduje się większość *sacri monti* oraz miejscowości typu *spa resort*), to kontynentem, gdzie idea *hill station* zdobyła największe uznanie była Azja, a ściślej mówiąc Indie Brytyjskie². Poza względami społecznymi i geograficznymi, zadecydowały o tym również uwarunkowania historyczno-polityczne oraz ideologiczno-filozoficzne (KENNEDY 1996, KENNY 1997).

Jak podają MITCHELL (1972), KENNY (1991, 1995) czy KENNEDY (1996), główną ideą, która legła u podstaw powstawania pierwszych *hill stations* były względy zdrowotne. Przyjmowano, że zakładane w górach lub na terenach wyżynnych *hill stations* będą miały znacznie bardziej odpowiedni dla Europejczyków klimat, niż położone na nizinach nadmorskich główne miasta ówczesnych Indii Brytyjskich (zwłaszcza Bombaj, Kalkuta i Madras). Innym – bardzo ważnym – powodem powstawania tego rodzaju miejscowości były względy psychologiczne. Wspomniany autor twierdzi, że *hill stations* powstawały jako wynik tęsknoty ówczesnych urzędników kolonialnych i oficerów armii brytyjskiej za Wielką Brytanią. Nostalgia za ojczyzną można było dostrzec zwłaszcza w sposobach organizacji przestrzennej *hill stations*. W ich krajobrazie bardzo charakterystyczne były: usytuowany pośrodku miejscowości kościół anglikański, wieża zegarowa przy głównej ulicy, mrowano-drewniane domy mieszkalne nawiązujące do angielskiego późnego gotyku (tzw. styl Tudorów) oraz budynki zbudowane w stylu alpejskim, również utrzymane w stylu angielskiego późnego gotyku budowle publiczne, osłonięte werandy, ogrody warzywne i sady na tyłach domów itp. (KENNEDY 1996, s. 3–4).

Jednak z czasem stały się one symbolem odmienności kulturowej Brytyjczyków (inaczej mówiąc – Europejczyków) w stosunku do ludności indyjskiej. Tym samym sens ich istnienia był w większej mierze wynikiem czynników psychologicznych i społecznych niż leczniczych. Cytowany autor twierdzi nawet, iż *hill stations* – z racji pełnionych funkcji polityczno-administracyjnych i wojskowych – stały się symbolami dominacji brytyjskiej na Półwyspie Indyjskim i swoistymi „strażnikami” zasad leżących

u podstaw porządku społecznego panującego w *Raj*. Według Kennedy'ego, w kontekście ówczesnych stosunków polityczno-społecznych w Indiach Brytyjskich odgrywały więc podwójną rolę: były miejscami „ucieczki” (ang. *sites of refuge*) czy też izolacji od ludności indyjskiej, a jednocześnie miejscami skąd „obserwowano” (ang. *sites of surveillance*) rdzennych mieszkańców Półwyspu Indyjskiego.

Jednak nie tylko w kategoriach polityczno-społecznych należy rozpatrywać sens zakładania *hill stations*. Przez współczesnych były one również spostrzegane jako miejsca rozrywki i rekreacji, a także niezwykle ożywionego życia towarzyskiego. Wspomniany KENNEDY (1996, s. 1) porównuje ich znaczenie z rolą, jaką w tym czasie odgrywały w Wielkiej Brytanii kurorty Brighton i Bath dla osób należących do wyższej klasy średniej. Również inni autorzy wyrażają podobną opinię twierdząc (opierając się zresztą na źródłach brytyjskich z XIX w.), że w wielu przypadkach walory lecznicze *hill stations* były wątpliwe, natomiast głównymi powodami ich powstawania – poza czynnikami społeczno-politycznymi – były właśnie walory turystyczne, oddawanie się rozrywkom i zajęciom sportowym (gra w polo, golf), możliwość uprawiania myślistwa itp. (LAL 1997).

W tym miejscu należy dodać, że przebywający w Indiach brytyjscy przedstawiciele wolnych zawodów i burżuazji z rezerwą odnosili się do idei *hill stations*, a zwłaszcza stylu życia przebywających w nich przedstawicieli władz, uważając, że związane z tym wydatki są przejawem rozrzutności w wydawaniu środków publicznych. Podobną opinię mieli na temat *hill stations* działacze indyjskiego ruchu narodowo-wyzwoleńczego, którzy dodatkowo widzieli w nich symbol „arogancji władz”. (KENNEDY 1996, s. 5).

Tym niemniej, chociaż w 1947 r. Indie (podobnie jak sąsiedni Pakistan) stały się niepodległe, w społeczeństwie indyjskim zachował się sentyment dla *hill stations*. Dowodem mogą być nowe *hill station*, które powstały już po rozpadzie Indii Brytyjskich (MITCHELL 1972, ENGLER 2004). We współczesnych Indiach górskie miejscowości turystyczne nadal cieszą się ogromną popularnością zarówno wśród turystów zagranicznych, jak i krajowych, w ostatnich latach charakter indyjskich *hill stations* uległ znacznym zmianom (CHATTERJI 1997). Mimo że nadal pełnią one funkcje turystyczne, to dla indyjskiej klasy średniej stały się niemal „obowiązkowym” celem wyjazdów podczas podróży poślubnych, miejscem, gdzie chętnie kręcone są sceny do filmów fabularnych itp. (LAL 1997).

Koncepcja *hill station* zdobyła uznanie również w posiadłościach należących do Francji, gdzie zaczęły powstawać miejscowości o funkcjach turystycznych zwane *station climatique*. Pojawiły się one jednak

znacznie później niż na terenach należących do Wielkiej Brytanii.

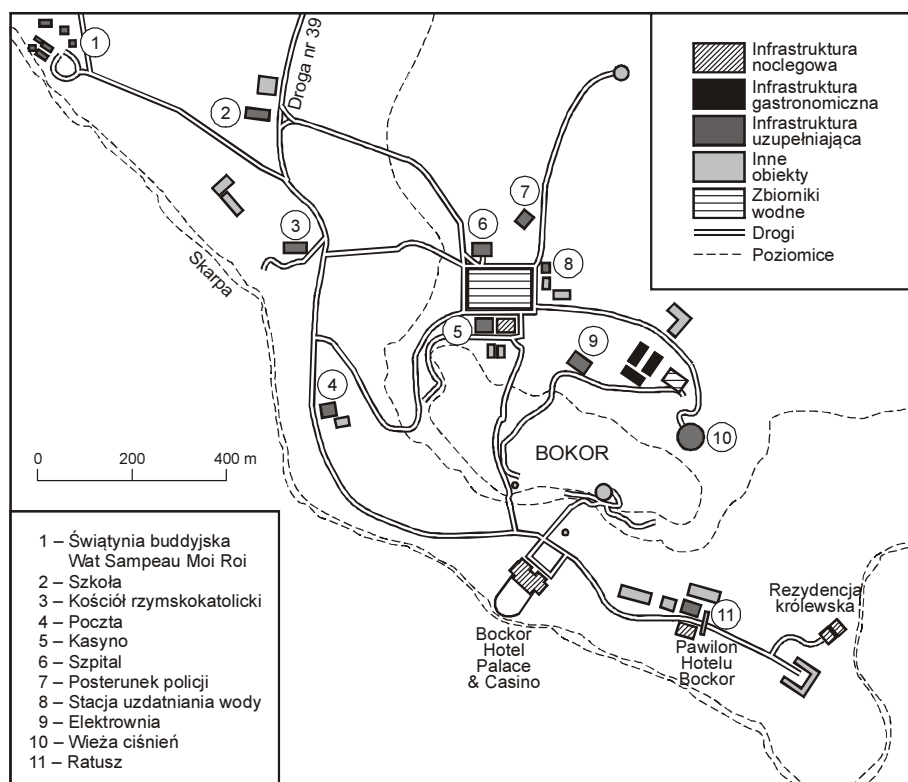
W 1904 r. francuskie Ministerstwo Kolonii podjęło decyzję utworzenia w Indochinach Francuskich miejscowości turystycznych o charakterze stacji klimatycznych, które miały powstać w miejscach o sprzyjającym klimacie oraz dużych walorach krajobrazowych. Już w 1905 r. nad Morzem Południowochińskim zaczęto budować nadmorskie kurorty Cap Saint Jacques (Kochinchina) i Sam Son (Tonkin), które miały służyć przede wszystkim Francuzom zamieszkującym Sajgon oraz Hanoi. Ponadto w tym samym roku podjęto decyzje o zorganizowaniu kurortów górskich w miejscowościach Tam Dao (Tonkin) i Da Lat (Annam). (Wcześniej, w latach 1898–1899, brano pod uwagę utworzenie górskiego uzdrowiska w odległej o 10 km od Da Lat miejscowości Dan Kia, ale plany te nie doszły do skutku).

Podobne działania podjęto w sąsiedniej Kambodży. Pierwszą miejscowością turystyczną, jaka powstała w niej jeszcze w 1908 r. był nadmorski kurort Kep-sur-Mer (obecnie Kep). Ponieważ powstał on nad Zatoką Syjamską (Morze Południowochińskie), w kilka lat później francuska administracja kolonialna postanowiła utworzyć stację klimatyczną, która leżała-

by w górach. Wybór padł na Góry Słoniowe, a jako miejsce nadające się do zbudowania od podstaw miejscowości turystycznej wybrano płaskowyż Bokor (początkowo nazywany Bockor) leżący niedaleko wybrzeża Morza Południowochińskiego, w odległości 42 km od miasta Kampot. Decyzja o utworzeniu kurortu zapadła w 1917 r., a o wyborze właśnie takiej lokalizacji zdecydowały (*Les stations climatiques... 1931*):

- warunki klimatyczne (wzniesienie 1080 m nad poziom morza, trwająca sześć miesięcy pora sucha),
- płaski teren,
- widok na niedalekie wybrzeże Zatoki Syjamskiej,
- obecność malowniczych wodospadów Popokvil (oddalonych o 6 km),
- bliskość portu w Ream (22 km).

Obszar, na którym miało pojawić się zagospodarowanie turystyczne wynosił 5 km². W pierwszej kolejności – w 1921 r. – do Bokor doprowadzono szosę, a pierwsze obiekty zaczęły być wznoszone w 1922 r. (np. Kościół rzymskokatolicki). Znaczną część z nich ukończono już przed 1924 r. (w tym roku zakończono np. budowę świątyni buddyjskiej Wat Sampeau Moi Roi), a w 1925 r. oddano do użytku luk-

Rys. 1. Zagospodarowanie turystyczne „stacji klimatycznej” Bokor (Indochiny Francuskie, obecnie Kambodża) – według stanu z 2003 r.

(ź r ó d ł o: opracowano na podstawie <http://adventurevacationtrip.com/south-cambodia-bokor-hill-station-june-2006-2-route>; 04.09.2008)

susowy „Bokor Palace Hotel” (38 pokoi) oraz kasyno (cały kompleks nosił nazwę „Bokor Hotel Palace & Casino”). Cechą charakterystyczną dla Bokor było powstanie – w tym samym czasie co bazy noclegowej – dobrze rozwiniętej infrastruktury uzupełniającej, zarówno o charakterze infrastruktury technicznej (system wodociągowy, linie energetyczne itp.), jak i społecznej (kościół, szpital, szkoła itp.) (rys. 1).

Świetność miejscowości trwała zaledwie kilkanaście lat, gdyż w 1940 r. zamknięto kasyno, a mająca miejsce w następnych latach okupacja Indochin Francuskich przez wojska japońskie sprawiły, że Bokor przestał być miejscem odwiedzianym przez turystów i kuracjuszy (http://en.wikipedia.org/wiki/Bokor_Hill_Station, 31.08.2008).

Zakończenie II wojny światowej nie miało większego wpływu na powrót funkcji turystycznej, gdyż niemal natychmiast w Indochinach Francuskich rozpoczęła się wojna narodowyzwolenicza, a Bokor przekształcono w szpital wojskowy i sanatorium dla rekonwalescentów. Po jej zakończeniu miejscowość została niemal doszczętnie rozgrabiona przez działające w okolicy bandy rabunkowe.

Dopiero w drugiej połowie lat 50. XX w., już w niepodległej Kambodży, Bokor znowu stał się ośrodkiem turystycznym. Pierwsze nowe inwestycje powstały w 1959 r. i w następnych latach Bokor ponownie stał się czołową miejscowością turystyczną w Kambodży. Tak było do 1972 r., kiedy w związku z wojną domową ponownie podupadło. Przejęcie w 1975 r. władzy w Kambodży przez tzw. Czerwonych Khmerów i głoszona przez nich ideologia oznaczały, iż w kraju zjawisko turystyki całkowicie zanikło. Tym samym Bokor nadal był opustoszały, a jedynymi jego „gośćmi” byli żołnierze czerwono-khmerscy. Ostateczny upadek Bokor nastąpił w roku 1979, kiedy uległ zniszczeniu w trakcie walk między przybyłymi do Kambodży wojskami wietnamskimi a usiłującymi stawić im czoła Czerwonymi Khmerami (którzy ponownie zajęli ten rejon w 1982 r.). W latach 90. XX w., mimo zakończenia wojny domowej w Kambodży, Bokor pozostał zniszczony i opustoszały (poza znajdującym się w dawnym szpitalu posterunkiem kambodżańskich służb leśnych – z racji obecności od 1993 r. parku narodowego – i prowadzonym przez nie skromnym schroniskiem, w roku 2008 była w nim jedynie niewielka świątynia buddyjska). Z racji niezwyklej scenerii w 2002 r. kręcono w nim film fabularny „City of Ghosts”, a w 2004 r. film „R-Point” (<http://www.geocities.com/cambodialesstravelled/bokor.html>, 01.09.2008; <http://urbandesertion.squarespace.com/bokor-hill>, 31.08.2008).

W styczniu 2008 r. firma Sokimex Group (która wydzierżawiła teren o powierzchni 140 000 ha na okres 99 lat) ogłosiła program odbudowy infrastru-

ktury Bokor kosztem 21 mln USD. Istnieją również plany, aby w ciągu 15 lat Bokor przekształcić w wielofunkcyjną miejscowość turystyczną, z czym jednak związane są koszty rządu około 1 mld USD (http://www.sokimex.com.kh/future_projects/index_future_projects.php?page=bokor-project, 01.09.2008).

W pierwszej kolejności inwestor zamierza zbudować nową drogę (33 km) do Bokor, odbudować historyczny hotel oraz budynek kasyna, a także zbudować nowy hotel z 300 pokojami. W planach jest także uruchomienie motelu, zbudowanie, bungalowów z apartamentami, dużej restauracji, obiektu pełniącego funkcję klubu oraz pola golfowego. Aby Bokor mógł ponownie pełnić funkcje turystyczne należy również:

- zbudować ujęcie wody i stację uzdatniania wody oraz odbudować sieć wodociągowo-kanalizacyjną,
- odbudować sieć energetyczną,
- zbudować sieć dróg lokalnych,
- odbudować szpital,
- zorganizować nowoczesne gospodarstwo rolne,
- stworzyć obiekty handlowo-usługowe.

Zgodnie z przyjętym planem zasadnicze inwestycje mają powstać na obszarze liczącym 2000 ha, a resztę mają stanowić tereny zielone.

Pomysł, aby przywrócić Bokor świetność wydaje się być jak najbardziej na czasie. Mimo że koncepcja *hill station* pojawiła się przed ok. 200 laty, w końcu XX w. w Malezji powstała zbudowana od podstaw na mocy decyzji rządowej z 1969 r. wielofunkcyjna miejscowość turystyczna Genting Highlands (REED 1979), która co prawda bywa do nich zaliczana (m.in. dlatego, że leży na wysokości 1850 m), jednak bardziej przypomina Las Vegas (m.in. z racji liczącego 6118 pokoi hotelu „First World Hotel”) czy też wielki park rozrywki, niż klasyczną *hill station* z czasów kolonialnych (http://en.wikipedia.org/wiki/Genting_Highlands, 06.12.2008). Również doświadczenia z sąsiedniego Wietnamu, gdzie coraz więcej turystów zagranicznych odwiedza Da Lat, oraz zamiar odtworzenia funkcji turystycznej w uzdrowisku Sa Pa (MICHAUD, TURNER 2006), mogą wskazywać na to, iż pomysł uczynienia z Bokor kurortu z okresu świetności w latach 20.–30. XX w. wcale nie jest taki nie-realny.

3. KONCEPCJA STATION DE SPORTS D'HIVIER

Chociaż już w końcu XVIII w. popularność zaczęła zdobywać turystyka w górach, jej prawdziwy rozwój nastąpił wraz z upowszechnieniem się narciarstwa zjazdowego, kiedy w Alpach (a potem również w innych górach) zaczęły pojawiać się wyspecjalizowane

ośrodki narciarskie, w języku francuskim nazywane *station de sports d'hiver*. Najwięcej tego rodzaju miejscowości turystycznych jest w Europie (przede wszystkim we Francji, Włoszech, Austrii i Szwajcarii). Jednak wraz z upowszechnieniem się narciarstwa, liczne ośrodki związane z uprawianiem tej formy aktywności rekreacyjno-sportowej pojawiły się w Ameryce Północnej (Stany Zjednoczone i Kanada), Azji (Japonia, Korea, Turcja, Indie, Iran, Liban), Ameryce Południowej (Argentyna, Chile), Afryce (nieliczne przykłady z Maroko, Lesotho i Republiki Południowej Afryki) oraz w Australii.

Nazwa *station de sports d'hiver* jest tłumaczona w języku polskim jako „stacja sportów zimowych” (WARSZYŃSKA, JACKOWSKI 1978, 32) i oznacza „miejscowość turystyczną położoną w terenie górskim, posiadającą korzystne warunki klimatyczne (decydujące przede wszystkim o długotrwałym zaleganiu pokrywy śnieżnej) i odpowiednio zagospodarowaną turystycznie, dzięki czemu możliwe jest uprawianie sportów zimowych.”

Jako pierwszą „stację sportów zimowych”, która powstała w sposób całkowicie zaplanowany uważa się Sestriere (Włochy, Piemont). Chociaż pierwszy obiekt turystyczny zaczął być budowany w ówczesnym Sestrières³ tuż przed I wojną światową, został on ukończony dopiero w 1921 r. (schronisko „Baraccone” o 20 pokojach, w 1929 r. rozbudowano je do 70 pokoi). Jednak datą przełomową dla Sestrières okazał się rok 1930, kiedy z inicjatywy spółki akcyjnej Incremento turistico Sestrières (wkrótce przekształconej w Società Anonima del Sestrières) niemal natychmiast przystąpiono do sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego terenów, na których wkrótce miał powstać nowoczesny ośrodek sportów zimowych. Uważa się, że pomysł jego powstania wyszedł od senatora Giovanni Agnelli, ówczesnego prezesa koncernu Fiat.

W latach 1930–1931 do Sestrières doprowadzono szosę, co pozwoliło na rozpoczęcie prac inwestycyjnych w samej miejscowości (<http://www.sestriere.it/date.aspx>; 28.11.2008). W 1931 r. zaczęto budować pierwszą kolejkę linową (Alpette-Sises), skocznię narciarską oraz dużą restaurację. W 1932 r. przystąpiono do wznoszenia dużego hotelu „Torre di Sestrières” i pola golfowego, a w następnym roku do budowy kolejnego dużego hotelu („Duchi di d'Aosta”) oraz kolejki linowej na Monte Banchetta. W tym samym czasie rozpoczęto budowę mniejszych obiektów noclegowych i gastronomicznych. W roku 1934 na terenie wydzielonym z gmin Champlas du Col, Sauze Cesana i Borgata Sestriere powstała odrębna gmina (jednocześnie ukończono budynek, w którym miały siedzibę jej władze), która rok później otrzymała nazwę Sestriere (http://www.comune.sestriere.to.it/e_storia.htm (28.11.2008)). W ślad za

powstaniem pierwszych nowoczesnych obiektów noclegowych, w 1936 r. ukończono pole golfowe (w 1953 r. rozbudowane), a w 1937 r. kolejkę linową na Monte Fraiteve. Chociaż okres II wojny światowej zahamował rozwój Sestriere, już w 1948 r. zorganizowano w niej zawody narciarskie, jak również zakończenie jednego z etapów Rajdu Monte Carlo. W latach 50.–60. XX w. Sestriere było uznawane za jeden z czołowych ośrodków narciarskich w Europie, a w następnych dekadach znalazło się w niewielkiej grupie najważniejszych centrów sportów zimowych na świecie. Stało się tak w dużej mierze za sprawą zorganizowania w Sestriere Mistrzostw Świata w Narciarstwie Alpejskim (1997 r.), finału Pucharu Świata w Narciarstwie Alpejskim (2004 r.) oraz zawodów narciarskich w ramach XX Zimowych Igrzysk Olimpijskich w Turynie (2006 r.).

Chociaż podobnych do Sestriere „stacji sportów zimowych” jest we Włoszech i innych krajach alpejskich wiele, koncepcja ta spotkała się z największym uznaniem we Francji.

Francuski geograf R. KNAFFOU (1978) w historii „stacji sportów zimowych” – na przykładzie Francji – wyróżnia cztery etapy. Ośrodki I generacji powstały na ogół na wysokości 900–1200 m w rejonie Chambéry, w miejscowościach będących dawniej alpejskimi wioskami i miasteczkami (np. Aix-les-Bains, Megève, Chamonix, Villard-de-Lans). *Station de sports d'hiver* II generacji zostały założone od podstaw jako ośrodki narciarskie na wysokości 1600–1800 m. Przykładem tego rodzaju ośrodków sportów zimowych są L'Alpe d'Huez (powstały 1934 r.) i Courchevel (zaplanowany w 1946 r. i oddany do użytku w roku 1948⁴). Cechą charakterystyczną działań podejmowanych w tym okresie była duża rola i na etapie planowania, i w fazie realizacji inwestycji samorządowych władz lokalnych (KUREK 2004, s. 27). W latach 60. XX w. zaczęły powstawać ośrodki III generacji, w których powstaniu często dużą rolę odegrały instytucje rządowe. Z racji właściwego rozplanowania urzędów o funkcjach turystycznych, przestrzegania zasad dotyczących całego procesu inwestycyjnego itp., często są one nazywane ośrodkami zintegrowanymi. Tego typu ośrodki sportów zimowych są z reguły zlokalizowane na wysokości ponad 1600 m. Mniej więcej po 1975 r. zaczęły pojawiać się ośrodki IV generacji, które – chociaż powstawały w sposób planowy – z racji nawiązywania swoim planem, sposobem zabudowy i architekturą, a także wielkością, przypominają w pewnym stopniu dawne wsie alpejskie. Dla inwestycji powstałych w latach 80.–90. XX w. charakterystyczne jest również ściśle przestrzeganie zasad planistycznych wynikających z dbałości o ochronę środowiska przyrodniczego, (http://fr.wikipedia.org/wiki/Station_de_sports_d%27hiver, 28.11.2008).

Jednym z ważniejszych ośrodków narciarskich w Alpach jest ośrodek sportów zimowych Obergurgl-Hochgurgl. Leży on w Tyrolu (Austria) i sąsiaduje ze znajdującym się w dolinie Ötztal jednym z najważniejszych w Austrii centrów narciarstwa – Sölden.

Przyjmuje się, że pierwsi odwiedzający (naukowcy oraz malarze-pejzażyści) pojawili się w dolinie Gurgl (Gurgler Tal) w 1840 r., zatrzymując się w gospodarstwie Haus Kuraten. Dopiero w następnych dekadach zaczęli się pojawiać pierwsi turyści, którzy przybywali do Gurgl z niedalekiego Sölden. Z myślą o nich i o tych, którzy chcieliby się zatrzymać w dolinie Gurgl na dłużej w 1889 r. Martin Scheiber zbudował w osadzie Obergurgl pierwszy hotel o nazwie „Edelweiss Hotel”. Był to typowy hotel górski i według jego właściciela powinien być odwiedzany głównie przez turystów spragnionych czystego powietrza i górskich widoków. Mimo pojawienia się funkcji turystycznej, tym niemniej ówczesna parafia Gurgl (położona najwyżej w Europie) była nadal bardzo słabo zaludniona i przed I wojną światową liczyła zaledwie 14 gospodarstw. Dopiero w 1929 r. do Obergurgl doprowadzona została bita droga. Inicjatorem jej zbudowania był ówczesny właściciel „Edelweiss Hotel” i dopiero co wzniesionego „Gurgl Hotel”, Angelus Scheiber. Dzięki otrzymaniu połączenia drogowego z doliną Ötztal, a tym samym z resztą Tyrolu, dolina Gurgl mogła być odwiedzana przez większe rzesze turystów. Jednak wydarzeniem, które sprawiło, iż Gurgl zaczęło być znane, było przymusowe lądowanie w 1931 r. balonu Augusta Piccarda. Szybki napływ turystów sprawił, że w ciągu kilku lat poza istniejącymi już wcześniej wioskami Obergurgl (1930 m) i Untergurgl (1793 m) jeszcze przed II wojną światową powstała trzecia miejscowość – Hochgurgl (2150 m) http://www.edelweissgurgl.com/en-hotel_tyrol-edelweiss_gurgl.shtml (22.08.2008).

Jednak prawdziwy rozwój Obergurgl-Hochgurgl nastąpił dopiero po II wojnie światowej wraz z upowszechnieniem się narciarstwa i rozwojem pobliskiego Sölden. Doprowadzenie dobrej szosy, zbudowanie licznych wyciągów narciarskich, rozwój baz noclegowej i gastronomicznej itp. sprawiło, że obecnie w liczącym zaledwie 420 mieszkańców Obergurgl-Hochgurgl było w 2008 r. aż 4230 miejsc noclegowych, a liczba odwiedzających wynosiła w ostatnich latach około 100 000 turystów rocznie <http://www.obergurgl.com/main/EN/GG/WI/skigebiet/skigebietsfacts/index.html> (25.08.2008).

Rozwój infrastruktury związanej z narciarstwem w Obergurgl-Hochgurgl następował stopniowo. Początkowo wyciągi narciarskie i koleje kabinowe oraz odpowiednio przygotowane stoki powstawały odrębnie w rejonie Obergurgl oraz Hochgurgl. Dopiero

z czasem oba obszary połączono w jeden system. Inwestycją, która to umożliwiła była ukończona przed sezonem 1997/1998 kolej kabinowa Top-Express Bahn, która połączyła stoki narciarskie w rejonie Obergurgl z terenami narciarskimi w Hochgurgl. Dzięki temu osoby pragnące zmienić miejsce uprawiania narciarstwa nie muszą przemieszczać się z Obergurgl do Hochgurgl (lub odwrotnie) szosą, ale robią to w ciągu zaledwie dziewięciu minut drogą napowietrzną w 8-osobowych kabinach (dzięki posiadaniu 50 kabin, w ciągu jednej godziny kolej Top-Express Bahn może przewieźć 1200 osób).

T a b e l a 1. Koleje kabinowe w Obergurgl-Hochgurgl w 2008 r.

Kolej	Długość (m)	Wysokość nad poziom morza (m)		Różnica wysokości (m)
		dolnej stacji	górnej stacji	
Festkogel Bahn	2 169	1 910	2 671	761
Gaisbergbahn-Hohe Mut Bahn	1 480	1 906	2 643	737
Hochgurglbahn I	911	1 789	2 160	371
Hochgurglbahn II	2 175	2 160	2 713	553
Top Schermerbahn 3000	2 200	2 422	2 922	500
Top-Express Bahn	3 600	Kolej łączy Obergurgl z Hochgurgl		

Źródło: Opracowano na podstawie <http://www.obergurgl.com/main/EN/GG/WI/skigebiet/skigebietsfacts/index.html>; 25.08.2008).

Równoległe do budowy nowych kolei kabinowych oraz wyciągów zaczęto zajmować się utrzymaniem stoków pod kątem wygody i bezpieczeństwa narciarzy i od 1999 r. aż 90% wszystkich stoków narciarskich jest poddawana zabiegom ułatwiającym uprawianie narciarstwa i powodującym, iż jest ono możliwie bezpieczne.

Interesującą i doniosłą z punktu widzenia narciarzy inwestycją w rejonie Obergurgl-Hochgurgl było otwarcie w listopadzie 2006 r. restauracji górskiej Top Mountain Star (na liczącym 3082 m szczycie Wurmkogel), która może jednocześnie pomieścić 100 konsumentów. (Dodatkową atrakcją jest możliwość oglądania z pomieszczeń restauracyjnych Alp i Dolomitów z perspektywy 360°).

Ostatnimi ważnymi inwestycjami było oddanie do użytku przed sezonem 2007/2008 kolei kabinowych Hohe Mut Bahn oraz Top Schermerbahn (o przepustowości 2400 osób w ciągu jednej godziny). Dzięki temu w sezonie zimowym 2007/2008

przepustowość wszystkich kolei kabinowych oraz wyciągów zlokalizowanych w rejonie Obergurgl-Hochgurgl wynosiła 39 400 osób, jakie mogły zostać przewiezione w ciągu jednej godziny.

Na infrastrukturę narciarską w Obergurgl-Hochgurgl składało się w 2008 r.:

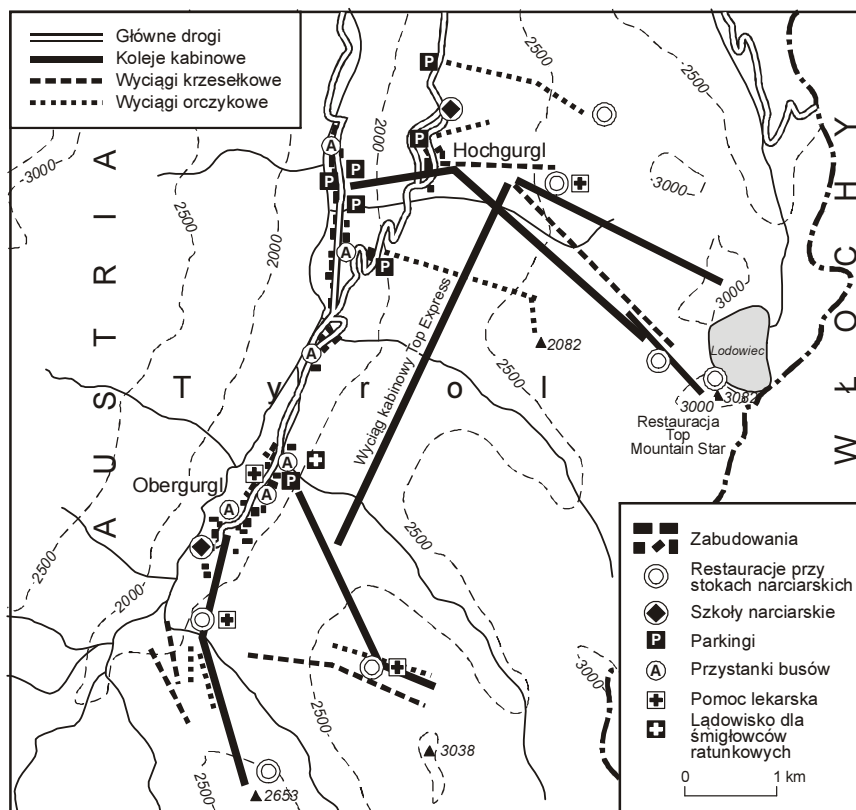
- siedem kolei kabinowych (kolei na Hohe Mut składa się w rzeczywistości z dwóch odcinków: dolnego Gaisbergbahn oraz górnego Hohe Mut Bahn);
- sześć wyciągów krzeselkowych;
- osiem wyciągów orczykowych⁵.

Spośród 110 tras narciarskich (56 w Obergurgl i 54 w Hochgurgl) 35 było oznaczonych jako łatwe (niebieskie), 55 średnio trudne (czerwone), a 20 jako trudne (czarne). Ponadto w rejonie Obergurgl-Hochgurgl zostało wytyczonych w terenie i odpowiednio oznaczonych 12 tras dla osób uprawiających narciarstwo biegowe. Na infrastrukturę i usługi związane z narciarstwem składają się ponadto szkoły narciarskie, punkty pomocy lekarskiej, lądowisko dla śmigłowców ratunkowych, a także restauracje na stokach narciarskich, parkingi przy dolnych stacjach kolei kabinowych i wyciągów oraz przystanki linii autobusowych Skibus (rys. 2).

Bardzo ważną częścią zagospodarowania turystycznego Obergurgl-Hochgurgl stanowi baza noclegowa. W 2008 r. były tu 23 hotele o wysokim standardzie (5- i 4-gwiazdkowe), 6 hoteli o średnim standardzie (3-gwiazdkowe), jeden pensjonat (niem. *Hotel Garni*), 22 zajazdy (niem. *Gästhof*) oraz 23 obiekty wynajmowane turystom (niem. *Ferienwohnung*). Bazę gastronomiczną stanowiło natomiast 14 restauracji, 16 barów i nocnych klubów oraz jedna gospoda (<http://www.obergurgl.com/main/EN/GG/WI/skigebiet/skigebietsfacts/index.html>, 25.08.2008).

Jednak nie tylko w Europie idea organizowania „stacji sportów zimowych” spotkała się z dużym zainteresowaniem. Poza Stanami Zjednoczonymi i Kanadą, krajami, w których w ostatnim czasie powstało szereg nowoczesnych ośrodków narciarskich są Japonia i Korea.

Do czołowych centrów narciarstwa w Korei należą m.in. założony jako pierwszy w 1975 r. Yongpyong Resort (prowincja Gangwon), jak również położone w okolicach Seulu (w prowincji Gyeonggi) ośrodki: Cheonmasan Ski Resort (1982 r.), Bears Town (1984 r.) i - nieco później powstały - Jisan Resort (1996 r.)⁶.

Rys. 2. Zagospodarowanie rejonu Obergurgl-Hochgurgl (Austria, kraj Tyrol) w infrastrukturę związaną z narciarstwem zjazdowym

(źródło: opracowano na podstawie

<http://www.obergurgl.com/main/DE/GG/WI/ortsinformation/ortsplan/index.html>; 23.08.2008)

T a b e l a 2. Główne podobieństwa i różnice występujące między *hill stations* oraz *stations de sports d'hiver*

Podobieństwa i różnice	Rodzaj „stacji górskiej”	
	Ośrodek typu <i>hill station</i>	Ośrodek typu <i>station de sports d'hiver</i>
Podobieństwa		
Położenie na terenach górskich, podgórskich i wyżynnych	Tak	Tak
Położenie w miejscach atrakcyjnych pod względem krajobrazowym	Tak	Tak
Powstałe w sposób celowy	Tak	Tak
Powstanie poprzedzało usprawnienie dostępności komunikacyjnej	Tak	Tak
Dobrze rozwinięta infrastruktura noclegowa	Tak	Tak
Dobrze rozwinięta infrastruktura kulturalno-rozrywkowa	Tak	Tak
Dobrze rozwinięta infrastruktura rekreacyjno-sportowa	Tak	Tak
Czasowe przebywanie gości (wykorzystanie sezonowe)	Tak	Tak
Dominacja gości o poziomie zamożności wyższym od średniej	Tak	Tak
Słabe związki funkcjonalne z otoczeniem („efekt enklawy”)	Tak	Tak
Zamieszkiwanie osób zatrudnionych do obsługi gości w miejscowościach poza ośrodkiem lub na jego peryferiach	Tak	Tak
Różnice		
Okres pojawienia się pierwszych ośrodków	Początek XIX w.	1. połowa XX w.
Główne przyczyny powstania	Względy klimatyczno-zdrowotne	Względy turystyczno-sportowe
Miejsce występowania	Głównie Azja	Głównie Europa
Charakter infrastruktury noclegowej	Obiekty zamknięte (prywatne rezydencje)	Obiekty ogólnodostępne (hotele, pensjonaty)
Charakter infrastruktury gastronomicznej	Mała liczba obiektów	Duża liczba obiektów
Instytucje inicjujące powstanie ośrodka	Władze polityczno-administracyjne wyższego szczebla	Władze samorządowe i/lub przedsiębiorstwa prywatne
Czas pobytu gości w ciągu roku	Najczęściej kilka miesięcy	Najczęściej kilka lub kilkanaście dni
Rotacja gości w ciągu lat	Stosunkowo niewielka	Na ogół duża
Dodatkowe funkcje gospodarcze	Często funkcja rolnicza, czasami badawczo-naukowa	Na ogół brak innych funkcji
Niekorzystny wpływ na środowisko przyrodnicze	Brak lub stosunkowo niewielki	Na ogół duży
Struktura demograficzno-społeczna gości	Duży udział kobiet z dziećmi	Na ogół rodziny z dziećmi, pary oraz młodzież
Inne	Często bardzo dobrze rozwinięta funkcja edukacyjna (liczne szkoły) oraz leczniczo-uzdrowiskowa (szpitale i sanatoria)	Czasami występuje funkcja leczniczo-uzdrowiskowa

Ź r ó d ł o: Opracowanie własne.

Największą z wymienionych miejscowości narciarskich i najbardziej popularną jest położony we wschodniej części Korei (nieдалеко Morza Japońskiego) Yongpyong Resort (właściwie Yongpyeong), który leży na wysokości od około 700 m do 1438 m i zajmuje obszar o powierzchni 1740 ha (<http://www.yongpyong.co.kr/eng/about/intro.asp>, 28.11.2008).

Z powodu średniej temperatury rocznej (-6°C) oraz średnich rocznych opadów śniegu (250 mm), dobre warunki dla uprawiania narciarstwa w Yongpyong Resort panują od połowy listopada do początku kwietnia. Nic więc dziwnego, że w okolicach ośrodka jest aż 31 stoków narciarskich (o powierzchni 1620 ha) i 15 km tras dla narciarstwa biegowego.

Dobre warunki śniegowe oraz rozbudowana infrastruktura techniczna (jedna gondolowa kolejka linowa i 14 wyciągów krzesełkowych) sprawiły, że dziennie w Yongpyong Resort narciarstwo może uprawiać do 25 000 osób (przy czym miejscowe wypożyczalnie posiadają 3000 par nart i desek snowboardowych).

Na bazę noclegową znajdującą się w Yongpyong Resort składa się 1078 pokoi, których liczba ma w 2010 r. wynieść 2800 (co oznacza, że będą one mogły przyjąć 18 000 gości). Istotny wpływ na rozbudowę w ostatnich latach bazy noclegowej miało ubieganie się Yongpyong o prawo do zorganizowania w 2010 r. XXI Zimowych Igrzysk Olimpijskich (ostatecznie wybrano Vancouver w Kanadzie)⁷.

4. PODSUMOWANIE

Chociaż – o czym już na wstępie napisano – koncepcje *hill station* i *station de sports d'hivier* powstały w różnym czasie i na różnych kontynentach, miejscowości, które mogą być uznane za bliskie ideom przyświecającym koncepcji „stacji górskiej”, mają w wielu przypadkach podobny charakter. Ich główną wspólną cechą jest oczywiście pełniona przez nie funkcja. Drugim ważnym elementem powodującym, iż *hill stations* i *stations de sports d'hivier* wykazują znaczne podobieństwa jest ich lokalizacja na terenach górskich. Trzecim istotnym czynnikiem sprawiającym, że można je traktować jako różne formy tego samego typu miejscowości, jest ich położenie na terenach o malowniczym krajobrazie. Jednak oprócz tych – i innych – podobieństw, między *hill stations* i *stations de sports d'hivier* występują pewne różnice. Ponieważ wykaz podobieństw i różnic między nimi został przedstawiony w zaprezentowanej tab. 2, można wspomnieć, że do najważniejszych różnic między *hill stations* a *stations de sports d'hivier* należą: okres, kiedy powstawały, ich rozmieszczenie na świecie, kwestia dostępności obiektów noclegowych oraz czas przebywania w nich osób odwiedzających.

Chociaż z literatury przedmiotu poświęconej *hill stations* (MITCHELL 1972, REED 1979, ENGLER 2004) wynika, że część istniejących obecnie *hill stations* powstała w ostatnich kilkudziesięciu latach, to jednak sposób ich funkcjonowania, organizacja przestrzeni itp. bardziej przypominają „stacje sportów zimowych”, niż klasyczne „stacje górskie” znane głównie z XIX-wiecznych Indii Brytyjskich.

Tym samym można uznać, że chociaż obie koncepcje dotyczą sposobów organizowania przestrzeni turystycznej na obszarach górskich i podgórskich, to jednak *hill stations* i *stations de sports d'hivier* powstawały w różnych czasach (na różnych etapach roz-

woju turystyki), na różnych obszarach (w odmiennych warunkach geograficznych), a przede wszystkim z powodu innych uwarunkowań społecznych.

FOOTNOTES

¹ Niektóre źródła podają, że pierwszą kalwarią – czyli *sacro monte* – była kalwaria zbudowana w latach 1405–1420 niedaleko Cordoby w Hiszpanii (<http://pl.wikipedia.org/wiki/Kalwaria>, 28.11.2008).

² Pojedyncze przykłady *hill stations* można znaleźć również w Afryce – np. Clarens czy Champagne Valley w Republice Południowej Afryki.

³ Dopiero w 1935 r. nastąpiła zmiana nazwy na Sestriere (<http://www.sestriere.it/brevestoria.aspx>, 28.11.2008).

⁴ Lata powstania L'Alpe d'Huez (1934 r.) i Courchevel (1948 r.) podano za W. KURKIEM (2004, 27).

⁵ Liczba wyciągów krzesełkowych i orczykowych ulega częstym zmianom. Jeszcze kilka lat temu wyciągów krzesełkowych było 12, a orczykowych siedem.

⁶ Ośrodki te są różnej wielkości – Cheonmasan Ski Resort ma pięć stoków narciarskich, podczas gdy Bears Town 11, a Jisan Resort 10 (<http://english.kg21.net/tour/sightseeingSite>, 28.11.2008).

⁷ Yongpyong Resort jest także ważnym centrum turystyki również w okresie letnim. Jedną z funkcji spełnianej w sezonie letnim jest rozbudowana infrastruktura golfowa. Poza dwoma pełnowymiarowymi prywatnymi polami golfowymi (o 18 dołkach), jest w nim także ogólnodostępne pole 9-dołkowe <http://www.yongpyong.co.kr/eng/about/intro.asp> (28.11.2008).

BIBLIOGRAFIA

- CHATTERJI A., 1997, *The changing landscapes of the Indian hill stations*, Prabasi Press, Calcutta.
- ENGLER E., 2004, *Rozmieszczenie, typologia i organizacja przestrzenna stacji górskich w Indiach*, praca magisterska, Katedra Geografii Miast i Turyzmu, Uniwersytet Łódzki, Łódź.
- <http://adventurevacationtrip.com/south-cambodia-bokor-hill-station-june-2006-2-route> (04.09.2008).
- http://en.wikipedia.org/wiki/Bokor_Hill_Station (31.08.2008).
- http://en.wikipedia.org/wiki/Genting_Highlands (06.12.2008).
- <http://english.kg21.net/tour/sightseeingSite> (28.11.2008).
- http://fr.wikipedia.org/wiki/Station_de_sports_d%27hiver (28.11.2008).
- <http://urbandesertion.squarespace.com/bokor-hill> (31.08.2008).
- http://www.comune.sestriere.to.it/e_storia.htm (28.11.2008).
- http://www.edelweiss-gurgl.com/en-hotel_tyrol-edelweiss_gurgl.shtml (22.08.2008).
- <http://www.geocities.com/cambodialesstravelled/bokor.html> (01.09.2008).
- <http://www.obergurgl.com/main/EN/GG/WI/skigebiet/skigebietsfacts/index.html> (25.08.2008).
- http://www.obergurgl.com/main/DE/GG/WI/skigebiet/skigebietspanorama/interaktive_skimap/index.html (25.08.2008).
- <http://www.sacromontedivarallo.it/eng/mappa.asp> (28.11.2008).
- <http://www.sestriere.it/brevestoria.aspx> (28.11.2008).
- <http://www.sestriere.it/date.aspx> (28.11.2008).
- http://www.sokimex.com.kh/future_projects/index_future_projects.php?page=bokor-project (01.09.2008).
- <http://www.yongpyong.co.kr/eng/about/intro.asp> (28.11.2008).

- KENNEDY D., 1996, *The magic mountains. Hill stations and the British Raj*, University of California Press, Berkeley - Los Angeles - Oxford.
- KENNY J.T., 1991, „Discovery“ of the hills: British environmental perceptions and the Indian hill station of Ootacamund, *National Journal of Indian Geography*, 37, 1-2, s. 108-117.
- KENNY J.T., 1995, *Climate, race, and imperial authority: the symbolic landscape of the British hill station in India*, *Annals of the Association of American Geographers*, 85, 4, s. 694-714.
- KENNY J.T., 1997, *Claiming the high ground: theories of imperial authority and the British hill stations in India*, *Political Geography*, 16, 8, s. 655-673.
- KNAFFOU R. 1978, *Les stations intégrées de sport d'hiver des Alpes françaises*, Éditions Masson, Paris.
- KOPEĆ J.J., 2002, *Kalwaria Zebrzydowska jako Nowa Jerozolima*, *Przegląd Kalwaryjski*, t. 7, s. 153-176 www.kalwaria.ofm.pl/old/nowajerozolima.doc (28.11.2008).
- KUREK W., 2004, *Turystyka na obszarach górskich Europy. Wybrane zagadnienia*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- LAL V., 1997, *Hill stations: pinnacles of the Raj*, *Capitalism, Nature, Socialism*, 8, 3 (September), s. 123-132.
- Les stations climatiques, D'après un bulletin édité à l'occasion de l'exposition coloniale de 1931, Par le Docteur Gaide, Médecin Général Inspecteur, Inspecteur Général des Services Sanitaires et Médicaux de l'Indochine, <http://belleindochine.free.fr/StationTourisme.htm> (31.08.2008).
- MICHAUD J., TURNER S., 2006, *Contending visions of a hill-station in Vietnam*, *Annals of Tourism Research*, 33, 3, s. 785-808.
- MITCHELL N., 1972, *The Indian hill station: Kodaikanal*, University of Chicago, Department of Geography, Research Paper No. 141, Chicago.
- MITKOWSKA A., 2004, *Sacrum krajobrazowych fundacji kalwaryjskich (przeszłość - teraźniejszość - przyszłość)*, kanon & UIA Working Programme „Spiritual Places”, <http://sp-uia.sarp.org.pl/publications/152405459/85805105/493951487/144714811.pdf> (28.11.2008).
- REED R.R., 1979, *The colonial genesis of hill stations: the Genting experience*, *The Geographical Review*, vol. 79, no. 4, 463-468.
- WARSZYŃSKA J., JACKOWSKI A., 1978, *Podstawy geografii turystyki*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.